

50. mezinárodní konference archeologie středověku, Valtice 17.–21. 9. 2018

Archeologové z České republiky, Slovenska a dalších zemí zabývající se obdobím středověku se v týdnu od 17. do 21. září 2018 setkali na zámku ve Valticích. Správa státního zámku zajistila konferenci nejen důstojné prostředí, ale i hladký průběh akce, což bylo možné zejména díky součinnosti Národního centra diavla a tance. Přednesené příspěvky účastníků přinesly vysokou odbornou úroveň jednání konference.

Jubilejní, již 50. ročník mezinárodní konference archeologie středověku pořádal Národní památkový ústav spolu s Masarykovou univerzitou a Památkovým úřadem SR, záštitu a podporu jí poskytl Jihomoravský kraj. Nosným tématem 50. ročníku byla *Archeologie přehlížených a interpretace problematických památek*. Za čtyři jednací dny zaznělo 83 příspěvků v pěti sekcích – *Montanistika, hutnictví a další výrobní odvětví; Sídlištní struktura; Komunikační infrastruktura a členění krajiny; Vodní hospodářství a vodní výrobní zařízení; Místa střetů* – a celkový pestrý obraz současné archeologie středověku doplňovala sekce *Varia*.¹

Kromě přednesených příspěvků bylo prezentováno 41 posterů blízkých tématu konference a nechyběla ani úvaha o minulosti a budoucnosti této v kontextu oboru mimořádné akce. Důležité byly, jako vždy, i diskuse v kuloárech; k celkovému pozitivnímu vyznění napomáhala přátelská atmosféra a krásné prostředí valtického zámku. Rozsáhlou zprávu o akci přinesla nejširší veřejnosti i Česká televize.² Většina příspěvků z konference a informace prezentované na posterech budou publikovány v dalších číslech časopisu *Archaeologia historica*, která vyjdou v roce 2019.

Podstatná část konferenčního jednání se odehrávala v zimní jízdárně valtického zámku, v nově zrekonstruovaných historických prostorách (uvádí se, že právě na plošině před zámeckým příkopem vybudovali Andrea a Jan Křtitel Ernové v roce 1643 jízdárnu a stavby kolem prvního nádvoří) a jedna ze středověkých sekcí a celé páteční jednání pak proběhly ve Španělské konírně, která byla vystavěna ve druhém desetiletí 18. století.

Registrace účastníků konference proběhla v pondělí 17. září dopoledne. Počet přednášejících a posluchačů dosáhl dvou stovek. Konferenci zahájila ředitelka Národního památkového ústavu Ing. arch. Naděžda Goryczková; promluvil také starosta města Valtic pan Ing. Pavel Trojan. V zastoupení generální ředitelky Památkového úřadu Slovenské republiky paní PhDr. Kataríny Kosové shrnul význam setkání její náměstek Mgr. Slavomír Katkin a o organizaci konference promluvil hlavní organizátor akce, Mgr. Martin Tomášek, Ph.D., vedoucí odboru archeologie na Generálním ředitelství NPÚ.

1

Po poledni započal první blok přednášek v sekci *Montanistika, hutnictví a další výrobní odvětví*. Zaznělo celkem 14 přednášek týkajících se hutnění kovů, sklářství a těžby a zpracování ostatních nerostných surovin. Několik vystoupení se týkalo těžby zlata u nás, srovnání hornických revírů, zástavby na hornických sídlištích, průzkumu skláren, hrnčířských pecí ad. Na přípravě tohoto bloku i jeho moderování se podílel přední specialista na montánní archeologii u nás, doc. Mgr. Petr Hrubý, Ph.D., z brněnské Masarykovy univerzity.

V úterý ráno byl zahájen druhý tematický blok příspěvků, a to *Sídlištní struktura* (tato sekce se měla primárně zabývat zaniklou sídelní strukturou v krajině), rozdělený na dopolední a odpolední část. Posluchači se dozvěděli, jak člověk chápал svůj životní prostor ve středověku, o možných změnách sídlištních struktur, o rozporu historického a archeologického datování v době nástupu písemných pramenů a několik příspěvků se zabývalo různými dalšími aspekty středověkého (a v ojedinělých případech i novověkého) osídlení v Čechách. Více příspěvků bylo zaměřeno na výzkum zaniklých vesnic, pohřebiště, hrady, sakrální stavby i například šibenice. Celkem zaznělo 25 referátů a závěrečná diskuse shrnula nejvýznamnější momenty. Přípravy tohoto bloku a jeho moderování se ujal doc. Michal Slivka, CSc., z Univerzity Komenského v Bratislavě.

Středa přinesla hned tři tematické bloky. V prostorách jízdárny se mluvilo o *Komunikační infrastruktura a členění krajiny*, tedy o oborách, parcelaci, cestách a cestních sítích, plužinách, přechodech přes řeky, ale i o viditelnosti v krajině a zaniklých strukturách. Zájímavým tématem bylo vymezování hranic ve středověku. Organizace tohoto bloku se zhostil PhDr. Michal Bureš z ArcheoPro. V zámecké konírně probíhala paralelně sekce *Vodní hospodářství a vodní výrobní zařízení*. Rybníky, mlýny, náhony, stoupami, pilami či papírnami se zřejmě v současné době zabývá pouze menší

Obr. 1. Konferenci *Archaeologia historica* zahájila generální ředitelka NPÚ Naděžda Goryczková v zimní jízdárně valtického zámku. Foto: Jan Pařez, 2018.

počet badatelů, neboť v tomto bloku zazněly pouze čtyři příspěvky, a to tři o výzkumech rybníků a jeden o zaniklém hamru. Zde byl garantem bloku Mgr. Martin Tomášek, Ph.D. V prostorách konírně následně pokračoval program konference dalším tematickým blokem – *Místa střetů* (válečné konflikty a jejich pozůstatky, obranné/obléhací práce v krajině...), odpolední část bloku poté proběhla v jízdárně. Předneseno bylo sedm referátů, které se týkaly především výzkumů polních vojenských táborů a opevnění, prospekci středověkého bojiště i raně novověkých míst vojenských střetů. Několik příspěvků se zabývalo opevňovacími a obléhacími pracemi týkajícími se hradů. Nechyběl ani příspěvek o archeologickém výzkumu

■ Poznámky

1 Informace ke konferenci viz https://www.npu.cz/archaeologia_historica. – Tisková zpráva před konáním konference: <https://www.npu.cz/cs/pro-media/38845-cesti-a-slovensti-arheologove-se-sejdou-ve-valticich-na-50-mezinarodni-konferenci-o-arheologii-stredoveku>. – Tisková zpráva po konání konference: <https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/zpravy/39478-arheologove-stredoveku-se-setkali-ve-valticich-tematem-byly-prehlizene-pamatky>. – Facebook: https://www.facebook.com/events/806606189522317/?active_tab=discussion. Vše vyhledáno 1. 3. 2019.

2 Vstup do ranního zpravodajství ČT (cca 8 minut v prime-timu): <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096902-795-studio-6/218411010100919/video/644853>, vyhledáno 1. 3. 2019.

2

3

Obr. 2. V zimní jízdárně zámku ve Valticích probíhala po dobu konference i prezentace posterů a odehrávaly se tam také vědecké disputace nad kávou. Foto: Jan Pařez, 2018.

Obr. 3. Konírna valtického zámku otevřela tematický blok týkající se vodního hospodářství a míst vojenských střetů v historii. Foto: Jan Pařez, 2018.

mu německé protiletadlové obrany z 2. světové války. Na přípravě tohoto bloku se podílela Mgr. Lenka Militká (NPÚ), která spolu s kolegy zajistila moderování obou bloků.

Na závěr středověkého maratónu přednášek a diskusí vystoupil prof. PhDr. Petr Sommer, CSc., DSc., a prof. PhDr. Jan Klápště, CSc. V debatě s Mgr. Martinem Tomáškem, Ph.D., a dalšími archeology středověku shrnuli 50 let setkávání archeologů středověku a jeho význam. Součástí diskuse byly i názory jednotlivých účastníků na budoucnost setkávání archeologů středověku a na možné směřování české archeologie středověku. U příležitosti tak významného mezníku, jako je půlstoletí setkávání, bylo a je jistě vhodné bilancovat! Živá a konstruktivní komunikace a spolupráce mezi archeologickými a památkovými institucemi v Čechách i na Slovensku je dodnes základem oboru a konference *Archaeologia historica* je tradičním místem setkávání. Neméně důležitým aspektem této akce je (zvláště pro mladší generaci) možnost vyslechnout vzpomínky a názory starších kolegů a pamětníků. To bylo naplněno zcela beze zbytku.

Čtvrtek patřil exkurzi do rakouského přhraničí. První navštívenou lokalitou byl Hausberg Gaiselberg, kde se nacházejí pozůstatky středověkého sídla typu motte z druhé poloviny 12. století. Následovalo městečko Asparn an der Zaya v severovýchodní části Dolních Rakous, centrum kdysi ohrazené vinařské obce, která je tvořena zámek a dochovaným hradebním příkopem s farním kostelem a minoritským klášterem. Zde bylo součástí prohlídky muzeum v zámku Asparn

a stálá expozice *Von der Urgeschichte bis ins Mittelalter* a výstava *Konflikten auf der Spur*, mapující historii konfliktů od pravěku po 1. světovou válku. Další zastávkou byl farní kostel sv. Víta v Michelstetten s gotickými freskami ze závěru 13. století v apsidě. Poslední zastávkou bylo hradiště z pozdní doby kamenné, doby bronzové a laténské a významné opevněné sídliště z 5. století n. l., Oberleiserberg. Kromě základů kostela z 11. století zde mohli návštěvníci zdolat i vyhlídkovou věž s dokumentací výzkumů a prozkoumat barokizovaný gotický kostel (původně románskou stavbu). Cestou zpět na Moravu si mohli účastníci z dálky prohlédnout také majestátní hrady Staatsz a Falkenstein. Průvodci exkurze byli Mgr. Petr Holub a PhDr. Zdeněk Čížmář (oba NPÚ, ÚOP Brno). Následoval společenský večer, který zahájil přivítáním a krátkým proslovem zástupce Jihočeského kraje, pan Mgr. Petr Fedor, vedoucí odboru kultury a památkové péče. Druhým řečníkem pak byl vedoucí správy státního zámku Valtice Ing. Richard Svoboda.

V pátek konference vyvrcholila a skončila sekci *Varia* (8 příspěvků). Zde byl program opravdu pestrý, hovořilo se o pohřebním oděvu Rudolfa I., bioarcheologických a geofyzikálních průzkumech ostatků svatých z katakomb, dendrochronologických průzkumech, velkomoravských špercích, středověkých kovových lahvích, středověkých dlaždicích, úpravách hrobových jam ad. Tento blok moderoval Mgr. Slavomír Katkin (PÚ SR).

Všech 83 příspěvků (dva účastníci se z objektivních důvodů omluvili) zřejmě zvládl vyslechnout málokdo (i kvůli paralelním sekcím), nicméně každý si mohl vybrat dle svého odborného zaměření či potřeb. 41 posterů zahrnovalo všechna témata napříč pěti vyhlášenými sekcemi. Zájemci si mohli posterů pročit od úterního odpoledne až do pátku. Jen na okraj lze konstatovat, že konferenci svými odbornými příspěvky (19 přednášek a 3 posterů) obohatilo mimo jiné přes 30 archeologů působících v NPÚ, což výtečně ilustruje významné postavení archeologie v rámci této institu-

ce. Celkem se konference zúčastnilo na 200 archeologů, kolegů z jiných oborů i dalších hostů.

České a slovenské památkové a vědecké instituce již půl století díky pravidelnému setkávání pokračují ve společné tradici a rozvíjejí spolupráci nejen na poli archeologie specializující se na středověk. Periodikum *Archaeologia historica*,³ které je publikační platformou mezinárodní konference archeologie středověku, je dnes prestižní recenzovaný odborný časopis, který publikuje původní studie zaměřené na archeologii středověku a s ní spolupracující obory. Kromě části věnované studiím časopis nabízí ještě oddíly Zprávy a Kronika, kde stručně informuje o aktuálních edičních, konferenčních či výstavních počinech a významných osobnostech. Editory jsou dnes doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc., a prof. Mgr. Jiří Macháček, Ph.D. Redakční rada je sestavena z předních odborníků české medievisťiky (prof. PhDr. Jan Klápště, CSc., prof. PhDr. Petr Sommer, CSc., DSc., doc. PhDr. Pavel Vařeka, Ph.D.) a doplněna reprezentanty oboru z okolních zemí (doc. PhDr. Matej Ruttkay a doc. PhDr. Michal Slivka, CSc., ze Slovenska, univ. prof. Dr. Falko Daim z Německa a prof. dr. hab. Jerzy Piekalsky z Polska). U zrodu tohoto časopisu, který byl původně periodicky vydávaným sborníkem příspěvků z celostátních a mezinárodních konferencí archeologie středověku, stála v roce 1976 Muzejní a vlastivědná společnost v Brně.⁴ Od roku 2007, kdy řady archeologů navždy opustil zakladatel celé ediční řady prof. PhDr. Vladimír Nekuda, DrSc., byl jmenován výborem Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně odpovědným redaktorem časopisu

■ Poznámky

3 Oficiální web časopisu viz <http://www.phil.muni.cz/jo.../index.php/archaeologia-historica>, vyhledáno 2. 3. 2019.

4 Vladimír Nekuda, Třicet let sborníku *Archaeologia historica*, *Archaeologia historica* XXX, 2005, s. 5–6.

Dosavadní celostátní konference k problematice historické archeologie:

1969: Praha	1980: Košice – Zlatá Idka	1991: Děčín	a Panská Lhota	2010: Brtnice u Jihlavy
1970: Brno	1981: Brno	1992: Čingov	2002: Opava	2011: Modra u Bratislavy
1971: Uherské Hradiště	1982: Roudnice n. L.	1993: Luhačovice	2003: Hrabušice	2012: Český Těšín
1972: Bratislava	1983: Praha	1994: Čelákovice	2004: Telč	2013: Kutná Hora
1973: Solenice	1984: Nitra	1995: Hradec Králové	2005: Chrudim	2014: Prešov
1974: Brno	1985: Olomouc	1996: Nitra	2006: Bardejov – Zlaté	2015: Cheb
1975: Hradec Králové	1986: Strážnice	1997: Prachovice	2007: Teplý Vrch,	2016: České Budějovice
1976: Mikulov	1987: Pezinok	1998: Brno	okr. Rimavská Sobota	2017: Zvolen
1977: Nové Vozokany	1988: Čelákovice	1999: Banská Bystrica	2008: Plzeň, Západo-	2018: Valtice
1978: Plzeň	1989: Tábor	2000: Čáslav	české muzeum v Plzni	
1979: Tábor	1990: Brno	2001: Brtnice	2009: Pardubice	

prof. PhDr. Zdeněk Měřínský, CSc., místopředseda MVS, a redakční práce převzal Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Po smrti Zdeňka Měřínského v roce 2016 vydávání časopisu i nadále zajišťuje Masarykova univerzita a její Ústav archeologie a muzeologie se dvěma výše zmíněnými editory. Časopis je dnes zařazen na Seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR a také do mezinárodních databází Ulrich's web Global Serials Directory, EBSCO a SCOPUS. V rámci interdisciplinární spolupráce jsou prezentovány výsledky činnosti dalších oborů společenských věd (např. historie, národopis, dějin umění, antropologie) a přírodovědných disciplín (např. geofyziky, paleobotaniky, osteologie, metalografie, dendrologie). Tato skutečnost byla velmi zřetelná již při konferenčním jednání a lze konstatovat, že mezioborovost přístupu k archeologickým pramenům a využití moderních dokumentačních technik (fotoplány, GIS, 3D modely, digitalizované mapové podklady apod.) jsou dnes jednou z definičních vlastností kvalitní odborné archeologické práce. Nicméně v posledních letech, byť používáme stále přirozeněji výsledky dalších kolegů i metod, lze pozorovat, že jejich přímá účast na konferenci je stále řidší. Lze se snad domnívat, že je tato interdisciplinarita do jisté míry jednostranná, když výsledky oboru archeologie nejsou pro jiné obory mnohdy příliš pochopitelné, a tedy ani využitelné?

Každá z již proběhlých padesáti konferencí, a tím také konferenční sborník a dnes i čísla časopisu, měla své hlavní téma. Dosud byla pozornost zřejmě nejčastěji věnována venkovu, tj. středověké vesnici, zemědělské výrobě i hmotné kultuře venkova, středověké vesnické zástavbě i komunikacím. Tematicky zastoupena byla opevněná sídla i města, méně již hmotná kultura středověku či získávání a zpracování surovin. Je možné konstatovat, že v posledních letech stojí poněkud stranou archeologie raného středověku. Lze ale naopak říci, že konference reaguje na trendy v oblasti archeologie středověku a do jisté míry i trendy

v ochraně a prezentaci kulturního dědictví archeologické povahy. Stále častěji totiž diskutovaná témata míří do mladšího středověku i novověku. To odráží obecnou tendenci současné archeologické vědy. I k moderním dějinám má archeologie totiž mnohé co říci a komplexní pohled na vývoj krajiny od počátku lidských dějin je třeba doplnit i o pohled archeologie.

Budoucnost mezinárodních konferencí archeologie středověku i její publikační platformy, časopisu *Archaeologia historica*, jsou úzce provázány s vývojem oboru archeologie. Ten je dnes značně diferencován, a to nejen tematicky. Je realizován v řadě institucí různého statutu, včetně obecně prospěšných společností. Pestrost přístupů i témat je jistě důležitou devizou, nicméně také rizikem pro budoucí vývoj oboru. Ani na konferenci ve Valticích, stejně jako v minulých letech, nebyla přímá diskuse nad jednotlivými příspěvky bohužel příliš častá, k čemuž jistě přispělo i jejich velké množství a z toho plynoucí nedostatek času. Nicméně potřeba kvalitnější prezentace výsledků oboru archeologie středověku a přesah do jiných vědních oborů i nejširší veřejnosti je velkým tématem budoucnosti. Možná již pro příští, 51. mezinárodní konferenci archeologů středověku?

Je nutno konstatovat, že tato tradiční konference patří z hlediska oboru mezi akce, které lze označit za nenahraditelné, stejně jako periodikum *Archaeologia historica*, jež můžeme zároveň považovat za jakousi paměť konference i vývoje oboru za posledních 50 let. Je dobře, že příští mezinárodní konference archeologie středověku proběhne v tradičním termínu v září 2019 na státním hradě Křivoklát.

Martin TOMÁŠEK; Stanislava KUČOVÁ;
Lenka MILITKÁ

9. výjezdní zasedání archeologů NPÚ

V roce 2018 se archeologové, zastupující všechna územní odborná pracoviště NPÚ, sešli ve studijním centru státního zámku Český Krumlov, aby diskutovali na téma *Archeologie v Národním památkovém ústavu*.

V pátek 26. dubna přivítal všechny přítomné kromě vedoucího odboru archeologie Generálního ředitelství NPÚ Martina Tomáška také Ladislav Vokatý, ředitel Centra studijních pobytů Český Krumlov, a pohovořil o historii objektu, který má za sebou bohatou minulost.

Následovaly základní informace M. Tomáška o památkovém zákoně a legislativním posunu v této věci od roku 2017, kdy zákon ve Sněmovně o pouhé tři hlasy neprošel. I kdyby zákon neprošel ani při dalším předložení, připomínky archeologů budou mít v každém případě význam, neboť v tuto chvíli platný zákon příliš nepočítá s ochranou památkového fondu. Na tuto problematiku navázal v samém závěru zasedání M. Peška (*Archaia Brno*) i M. Zídek, ředitel Památkové inspekce MK ČR, který se přípravy nové legislativy na MK ČR aktivně účastní. Jednání dále pokračovalo dle navrženého programu.

Tematický blok I. Koncepční priority oboru archeologie, jejich naplňování a praxe

Téma *Věda a výzkum v roce 2018 ve vztahu k oboru archeologie, rekapitulaci činností v rámci DKRVO za rok 2017* předložil garant výzkumného cíle *Archeologie* Jaroslav Podliska (ÚOP Praha). Do řešení tohoto cíle je zapojeno 9 pracovišť (asi 50 odborných pracovníků) NPÚ a rámcově 40 externích spolupracovníků a subdodavatelů služeb. Výstupy jsou recenzované články, kapitoly v knize, mapy s odborným obsahem, nálezové zprávy, rukopisy článků, monografie a příspěvky do sborníku. V roce 2017 se badatelský zájem zaměřil na významné sídelní aglomerace, systematicky sledované pracoviště NPÚ (Praha, Olomouc, Uničov,